

Tässä yhteenvedossa luodaan katsaus Leikki-arviointilomakkeella kerättyyn aineistoon, joka on ollut yksi Valssin eniten käytetyistä lomakkeista järjestelmän käyttöönotosta lähtien.

Leikki varhaiskasvatuksessa

Yhteenvedo Valssin arviointilomakkeella tehdyistä itsearvioinneista 2025

Varhaiskasvatuksen laadunarviointijärjestelmä Valssi on Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen Karvin ylläpitämä palvelu, jota kunnalliset järjestäjät ja yksityiset palveluntuottajat ovat voineet hyödyntää toimintansa arvioinnissa ja kehittämisessä vuodesta 2023 lähtien. Valssissa on yhteensä 29 arviointilomaketta, joista 20 lomaketta on tarkoitettu pedagogisen toiminnan arviointiin ja yhdeksän lomaketta varhaiskasvatuspalveluiden ja toimintaa tukevien rakenteiden arviointiin. Karvi julkaisee Valssiin kertyneestä arviointiaineistosta kansallisia yhteenvedoja. Tämän vuoden teemana on leikki, joka on ollut suosituin arvioinnin teema kahtena edellisenä toimintavuonna.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen sisältö, toimintatapa, tavoite ja arvo. Leikin välityksellä toteutuu varhaiskasvatuksen olennainen laatutekijä, eli monipuolinen pedagoginen toiminta. Leikin arvioinnilla ja kehittämisellä edistetään seuraavien Karvin laatimien tutkimusperustaisten laatuindikaattorien (Vlasov ym. 2018) toteutumista:

- Henkilöstö ja lapset toteuttavat yhdessä leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa, joka tarjoaa lapsille myönteisiä oppimiskokemuksia. Toiminta edistää oppimisen alueiden sekä laaja-alaisen osaamisen mukaisten tavoitteiden toteutumista.
- Varhaiskasvatuksen toiminta on lapsille merkityksellistä, oppimaan haastavaa sekä innostavaa.
- Lapsen yksilöllisyys huomioidaan niin, että jokainen lapsi oppii tunnistamaan ja löytämään omat vahvuutensa ja kiinnostuksen kohteensa.

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa leikillä on pitkät perinteet ja se on yksi toimintamme kulmakivi sekä vahvuus. Yhtäältä leikkipedagogiikkaa hyödynnetään lapsen oppimisen ja kehittymisen tukemisessa, mutta ennen kaikkea leikin ymmärretään olevan arvo itsessään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää, ja tämä näkemys on nostettu keskiöön myös varhaiskasvatussuunnitelmamme perusteissa (Opetushallitus 2022).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteiden mukaisesti henkilöstön tulee tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä sekä leikillisyyteen kannustavia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Leikkiä painottava toimintakulttuuri vahvistaa parhaimmillaan lapsiryhmän yhteenkuuluvuutta, jonka vuoksi leikkiin liittyviä syrjiviä toimintatapoja tulee arvioida (Opetushallitus 2022, s. 33).

Valssissa oleva leikin arviointiin tarkoitettu lomake pyrkii konkretisoimaan varhaiskasvatuksen kansallisia tavoitteita sekä leikkiin liittyvää tutkimustietoa arvioitavaan muotoon. Muita monipuolisen pedagogisen toiminnan teemoja kuten liikuntaa, taiteita ja kulttuuriperintöä varten on luotu omat arviointilomakkeensa. Tässä yhteenvedossa leikin toteutumista varhaiskasvatuksessa tarkastellaan sekä henkilöstöltä kerätyn määrällisen tiedon, että päiväkotien ja varhaiskasvatuksen organisaation tasoilla laadittujen kehittämistoimien valossa.

Valssin käyttö itsearviointia varten on vapaaehtoista, ja järjestäjät valitsevat itse arviointiensa aiheet. Valssin aineistosta tuotetut kansalliset tarkastelut ja yhteenvedot eivät näin ollen ole kansallisesti edustavia otoksia, vaan kertyneeseen aineistoon perustuvia näytteitä.

Johdanto

Varhaiskasvatuksen järjestäjät ja palveluntuottajat voivat hyödyntää Valssia omien, itse näiden tiedonkeruiden toteutukseen ja varhaiskasvatuksen arviointiin. Samaan aikaan järjestäjien keräämästä tiedosta voidaan tuottaa Valssilla kansallisen tason tarkasteluja ja yhteenvedoja. Järjestäjät ja palveluntuottajat voivat myös päättää itse mitä he arvioivat ja millä menetelmällä.

Leikin arviointilomakkeeseen oli vastannut välillä 1.8.2023–31.3.2025 yhteensä 4932 työntekijää. Lomakkeeseen oli vastattu 408 eri toimipaikassa ja 44 kunnassa. Kunnista 18 prosenttia oli kaupunkimaisia kuntia, 30 prosenttia oli taajaan asuttuja kuntia ja 52 prosenttia oli maaseutumaisia kuntia. Kuntia oli eniten Länsi- ja Sisä-Suomen AVI-alueelta (n = 12) ja vähiten Lapin AVI-alueelta (n = 1). Koko Manner-Suomeen verrattuna erikokoisia kuntia oli aineistossa tasaisesti, mutta jotkut AVI-alueet olivat aliedustettuina. Kaikista henkilöstön vastauksista (n = 4932) yli kaksi kolmasosaa oli tullut kaupunkimaisista kunnista. Aineisto ei ole kansallisesti edustava otos eikä tuloksia tule tarkastella kansallisesti yleistettävänä.

Vastaajista (n = 4932) valtaosan tehtävänimike oli varhaiskasvatuksen lastenhoitaja (49 %) tai varhaiskasvatuksen opettaja (38 %). Muita mainittavia pienempiä vastaajaryhmiä oli varhaiskasvatuksen sosionomit (1 %), varhaiskasvatuksen avustajat (5 %) ja henkilöt, joilla oli merkitty Vardaan sekä varhaiskasvatuksen opettajan että lastenhoitajan tehtävänimike (4 %). Vastaajista 77 prosenttia oli kelpoisia toimimaan tehtävänimikkeensä edellyttämässä työtehtävissä, ja 23 prosenttia ei ollut kelpoisia. Ei-kelpoisista suurin osa työskenteli varhaiskasvatuksen lastenhoitajan tai opettajan tehtävänimikkeellä, mutta lastenhoitajista hieman suurempi osuus oli ei-kelpoisia¹. Lomaketta hyödyntäneiden toimipaikkojen toimintakieli oli valtaosin suomi (95 %) ja lopuissa ruotsi (4 %) tai suomi ja ruotsi. Vertailuissa suomen- ja ruotsinkielisten vastaajien välillä ei havaittu systemaattisia tai merkittäviä eroja. Yksityisessä varhaiskasvatuksessa lomakkeen oli ottanut käyttöön alle viisi toimijaa, joten pienen vastaajamäärän takia yksityisen varhaiskasvatuksen henkilöstön vastauksia ei tarkasteltu erikseen.

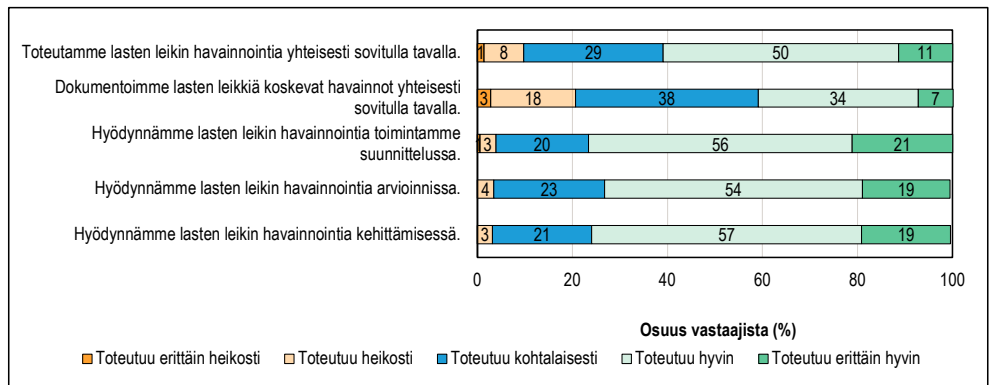
Tulokset

Tässä luvussa luodaan katsaus siihen, miten varhaiskasvatuksen henkilöstö on arvioinut leikin edellytyksiä ja toteutumista Valssiin kertyneen aineiston valossa toimintavuosina 2023–2025.

Leikin havainnointi ja dokumentointi

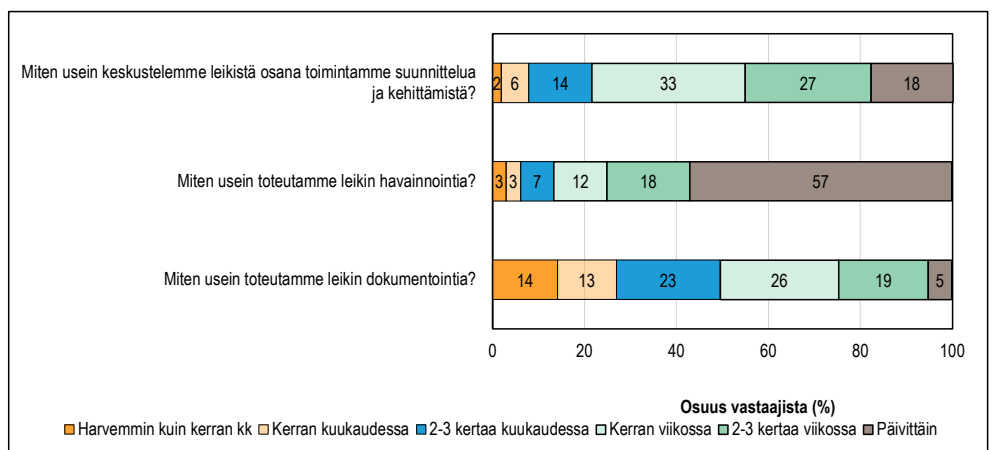
Henkilöstö on tarkastellut lomakkeen avulla, miten leikkiä havainnoidaan ja dokumentoidaan. Iso osa (73–77 %) vastaajista arvioi, että lasten leikin havainnoinnin hyödyntäminen toiminnan arvioinnissa, suunnittelussa ja kehittämisessä toteutuu hyvin (kuvio 1). Sen sijaan leikin havainnointi yhteisesti sovitulla tavalla toteutui reilun kolmasosan (38 %) mielestä kohtalaisesti, ja noin viidesosan (21 %) mielestä heikosti.

¹ Varhaiskasvatuksen opettajista (n = 1856) ei-kelpoisia oli 16 % ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajista (n = 2396) ei-kelpoisia oli 21 % ($\chi^2=14,820$; vapausasteita=1; $p<.001^{***}$)

KUVIO 1. Henkilöstön arviot leikin havainnoinnin ja dokumentoinnin toteutumisesta (n = 4897–4922)

Iso osa (78 %) henkilöstöstä oli sitä mieltä, että leikistä keskustellaan osana toiminnan suunnittelua ja kehittämistä kerran viikossa tai useammin (kuvio 2). Yli puolet (57 %) vastasi, että ryhmässä havainnoidaan leikkiä päivittäin, ja 30 prosenttia vastasi, että leikkiä havainnoidaan 1–3 kertaa viikossa. Leikin dokumentoinnin säännöllisyydessä on henkilöstön itsearvioinnin perusteella eroja. Puolet vastaajista arvioi toteuttavansa leikin dokumentointia kerran viikossa tai useammin. Niin ikään puolet arvioi, että leikkiä dokumentoidaan 2–3 kertaa kuukaudessa tai harvemmin.

KUVIO 2. Henkilöstön arviot leikin dokumentoinnin ja havainnoinnin säännöllisyydestä (n = 4883–4903)

Vastaajista (n = 4864) reilu kolmasosa (37 %) oli sitä mieltä, että leikin havainnoinnin määrä heidän ryhmässään ei ole riittävää. Ne vastaajat, jotka vastasivat havainnoivansa leikkiä 2–3 kertaa kuukaudessa tai harvemmin, olivat useammin sitä mieltä, että leikin havainnointi ei ole riittävää².

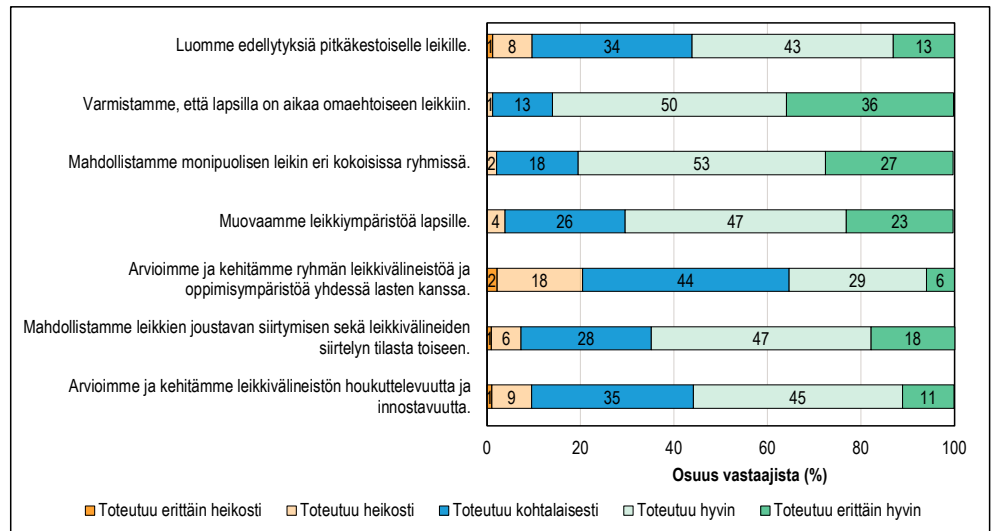
Leikin edellytykset

Monet leikin edellytyksiä kuvailevat teemat toteutuvat henkilöstön arvioiden perusteella pääsääntöisesti hyvin. Esimerkiksi iso osa (80–86 %) henkilöstöstä oli sitä mieltä, että lasten mahdollisuus omaehtoiseen leikkiin ja monipuolinen leikki eri kokoisissa ryhmissä toteutuu hyvin (kuvio 3). Toisaalta 44 prosenttia arvioi, että leikkivälineistön

² $\chi^2=863,568$; vapausasteita=5; $p<,001^{***}$

Leikin edellytyksiä arvioidessaan henkilöstö on arvioinut muun muassa pitkäkestoisen leikin ja leikkiympäristön kehittämisen toteutumista. Arviot ovat pääosin myönteisiä. Toisaalta esimerkiksi leikkivälineistön ja oppimisympäristön arviointi ja kehittäminen toteutuu useamman mielestä kohtalaisesti tai heikommin.

ja oppimisympäristön arviointi ja kehittäminen lasten kanssa toteutuu kohtalaisesti. Viidesosa arvioi kyseisen tavoitteen toteutuvan heikosti. Samaten edellytykset lasten pitkäkestoiselle leikille toteutui 43 prosentin mielestä korkeintaan kohtalaisesti.

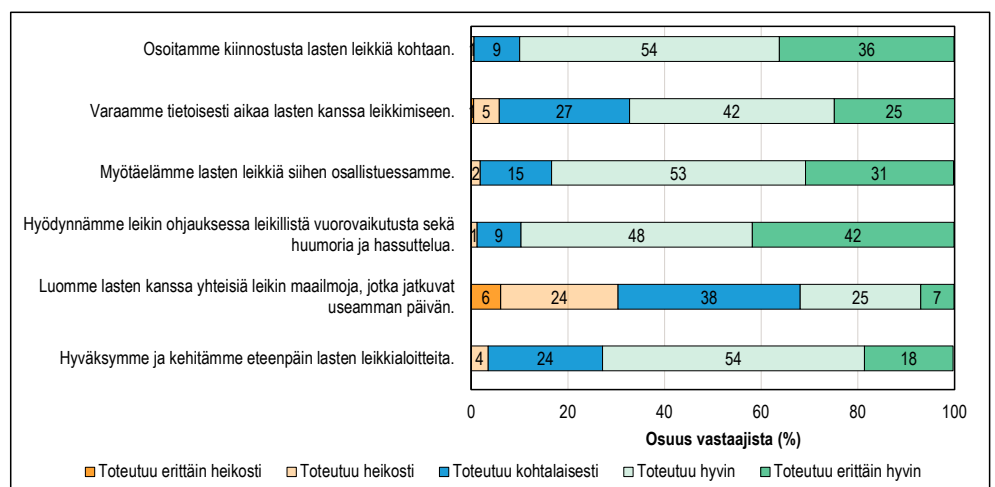
KUVIO 3. Henkilöstön arviot leikin edellytysten toteutumisesta (n = 4908–4920)

Kuten kuviosta 3 voidaan havaita, henkilöstön vastaukset olivat monelta osin myönteisiä, mutta niissä oli myös hajontaa. Vastaajat ovat arvioineet väittämiä monipuolisesti ja osittain myös kriittisesti.

Leikin ohjaaminen

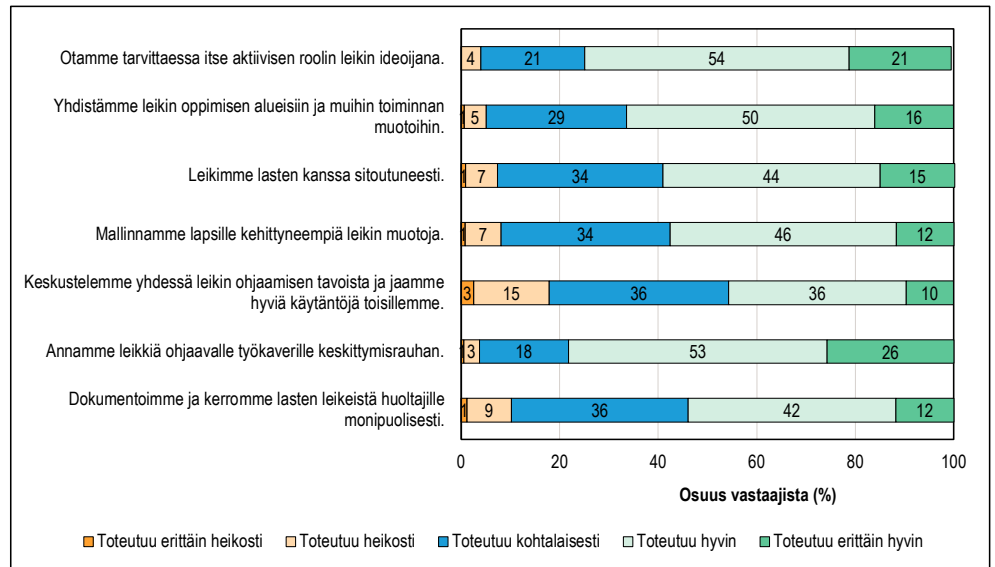
Leikin ohjaamisessa henkilöstö on arvioinut muun muassa omaa vuorovaikutustaan ja läsnäoloaan leikkutilanteissa. Arvioiden mukaan henkilöstö on kiinnostunut lasten leikistä ja ohjauksessa hyödynnettään leikkillistä vuorovaikutusta, huumoria ja hassuttelua. Yhteisten leikin maailmojen luominen lasten kanssa toteutuu hyvin vain osan mielestä.

Valtaosa (90 %) henkilöstöstä oli sitä mieltä, että heidän ryhmässään osoitetaan kiinnostusta lasten leikkiä kohtaan (kuvio 4). Lisäksi valtaosa (90 %) arvioi, että leikkillinen vuorovaikutus sekä huumori ja hassuttelu leikin ohjauksessa toteutuu hyvin. Pitkäkestoisten, useamman päivän jatkuvien leikin maailmojen luominen yhdessä lasten kanssa toteutui puolestaan hyvin vain noin kolmasosan (32 %) mielestä.

KUVIO 4. Henkilöstön arviot leikin ohjaamisen toteutumisesta 1/2 (n = 4909–4924)

Henkilöstöstä iso osa (75 %) arvioi, että aikuisen aktiivinen rooli leikin ideoijana toteutuu arjessa hyvin (kuvio 5). Samaten 79 prosenttia vastasi, että keskittymisrauhan antaminen leikkiä ohjaavalle työkaverille toteutuu hyvin. Sen sijaan hieman yli puolet (54 %) vastaajista oli sitä mieltä, että keskustelu leikin ohjaamisen tavoista ja hyvien käytänteiden jakaminen toteutuu korkeintaan kohtalaisesti. Vajaa puolet (46 %) vastasi, että leikkien dokumentointi ja leikeistä kertominen huoltajille monipuolisesti toteutuu korkeintaan kohtalaisesti.

KUVIO 5. Henkilöstön arviot leikin ohjaamisen toteutumisesta 2/2 (n = 4898–4917)

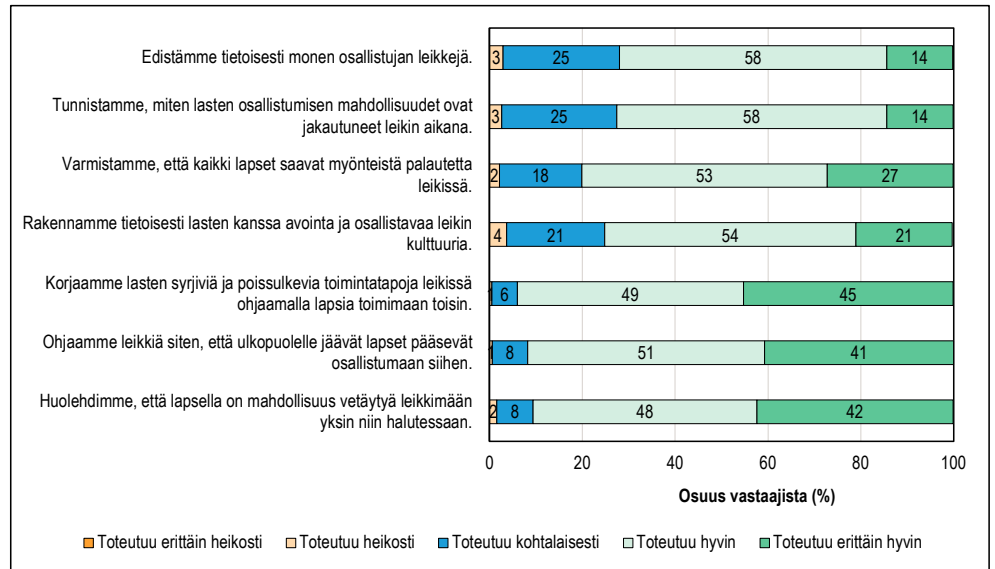
Kriittisimmin vastaajat suhtautuivat siihen, miten he keskustelevat yhdessä leikin ohjaamisen tavoista tai jakavat hyviä käytäntöjä toisilleen. Valssi-arvioinnin tarkoitus onkin auttaa varhaiskasvatuksen järjestäjiä ja palveluntuottajia tunnistamaan toiminnastaan yhtäältä asioita, jotka toimivat hyvin ja toisaalta asioita, joita tulisi kehittää.

Avoin ja osallistava leikki

Valtaosa (94 %) arvioi, että lasten syrjivien ja poissulkevien toimintatapojen korjaaminen leikissä toteutuu hyvin (kuvio 6). Valtaosa (92 %) oli myös sitä mieltä, että leikin ohjaaminen niin, että leikin ulkopuolelle jäävät lapset voivat osallistua, toteutuu hyvin tai erittäin hyvin. Reilu neljäsosa (28 %) oli kuitenkin sitä mieltä, että tietoinen monen osallistujan leikin edistäminen toteutuu korkeintaan kohtalaisesti. Samaten sen tunnistaminen, miten lasten osallistumisen mahdollisuudet jakautuvat leikin aikana, toteutui 28 prosentin mielestä korkeintaan kohtalaisesti.

Henkilöstön arviot avoimen ja osallistavan leikin toteutumisesta ovat pääosin positiivisia. Sen sijaan he ovat olleet hieman kriittisempiä arvioidessaan, miten lasten osallistumismahdollisuudet jakautuvat ja miten monen osallistujan leikkejä voisi edistää.

Pääosin henkilöstö on sitä mieltä, että leikille määritellyt tavoitteet toteutuvat oman ryhmän arjessa vähintään kohtalaisesti, ja iso osa henkilöstöstä arvioi tavoitteiden toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin.

KUVIO 6. Henkilöstön arviot avoimen ja osallistavan leikin toteutumisesta (n = 4913–4921)

Yhteenvetona voidaan todeta, että henkilöstön arviot leikin toteutumisesta ovat kyselyaineiston perusteella positiivisia. Itsearviointin perusteella erityisen hyvin lapsiryhmien arjessa näyttäisi toteutuvan aikuisten kiinnostus leikkiä kohtaan, sekä aikuisten aktiivinen rooli leikissä. Leikin ohjauksessa huomioidaan hyvin leikillinen vuorovaikutus ja huumori, ja henkilöstö arvioi tunnistavansa ja korjaavansa lasten syrjiviä ja poissulkevia toimintatapoja leikissä. Lasten leikin havainnoinnin hyödyntäminen toiminnan arvioinnissa, suunnittelussa ja kehittämisessä toteutuu niin ikään ison osan mielestä hyvin.

Asioita, jotka toteutuvat arjessa useamman vastaajan mielestä kohtalaisesti tai heikosti, ovat lasten leikin havainnoinnin dokumentointi yhteisesti sovituille tavoille, sekä lasten leikeistä kertominen huoltajille monipuolisesti. Edellytykset lasten pitkäkestoiselle leikille sekä pitkäkestoisten leikin maailmojen luominen yhdessä lasten kanssa toteutuvat useamman vastaajan mielestä korkeintaan kohtalaisesti. Yli puolet vastaajista arvioi, että yhteinen keskustelu leikin ohjaamisen tavoista ja hyvien käytänteiden jakaminen toisille toteutuu korkeintaan kohtalaisesti.

Arvioinnista johdetut kehittämistoimet päiväkotitasolla

Itsearviointiin perustuvat määrälliset tulokset ovat yhteenveto siitä, mikä on vastaajien henkilökohtainen kokemus tavoitteiden toteutumisesta omassa toimintaympäristössä. Pelkkä määrällinen toimijatasoinen tieto ei kykene huomioimaan kaikkia tekijöitä, jotka liittyvät arvioitavaan aiheeseen, tai niitä erilaisia toimintaympäristöjä, joissa arviointia tehdään. Tämän takia arviointiraportista ja muusta aiheeseen liittyvästä tiedosta on tärkeää keskustella varhaiskasvatusorganisaation eri tasoilla. Näin varmistetaan, että kaikkien arviointiin osallistuvien ääni tulisi mahdollisimman hyvin kuuluviin arvioinnin aikana. Arvioinnin tulokset muodostetaan Valssilla kerätyn aineiston lisäksi muiden mahdollisten aineistojen sekä yhteisen keskustelun ja määrittelyn perusteella. Silloin arvioinnin toimija- ja päiväkotitasoisista tuloksista johdettavat kehittämistoimenpiteet ovat todennäköisemmin kaikille mielekkäitä ja jotain, johon halutaan sitoutua. (ks. lisää Harkoma ym., 2023.)

Tässä luvussa kuvataan arvioinnin jälkeen laadittuja kehittämistoimenpiteitä.

Päiväkodeissa kehittämistoimet kohdistuivat seuraaviin teemoihin:

1. Leikin havainnoinnin ja dokumentoinnin kehittäminen
2. Leikin suunnittelun ja arvioinnin kehittäminen
3. Leikkiympäristöjen ja -välineistön uudistaminen sekä kehittäminen
4. Aikuisen roolin vahvistaminen leikin ohjauksessa
5. Lasten ja huoltajien osallisuuden vahvistaminen

Päiväkodin yhteisten arviointikeskustelujen pohjalta johdetut kehittämistoimenpiteet kirjataan arviointiyhteenvedoon, jonka Valssi-toteuttajat, eli laadunhallinnasta vastaavat päiväkodin johtajat tai varajohtajat, tallentavat Valssiin. Arviointiyhteenvedoon kirjoitetaan kuvaus siitä, miten arviointi toteutettiin, millaisia aineistoja Valssi-lomakkeella kerätyn tiedon ohella hyödynnettiin ja mitkä olivat arvioinnin keskeiset tulokset, eli arvioinnin perusteella tunnistetut toiminnan vahvuudet ja kehittämiskohteet. Yhteenvedoon kirjoitetaan myös kehittämissuunnitelma toimenpiteineen sekä seurannan suunnitelma.

Arvioinnin lopulliset tulokset muodostetaan organisaation johtotasolla, ja Valssipääkäyttäjät kirjaa tulokset järjestelmään. Kuten päiväkotien yhteenvedoihin, myös arviointituloksiin kirjataan tiiviisti arvioinnin keskeiset vaiheet, hyödynnetyt aineistot, keskeiset tulokset ja kehittämissuunnitelma. Tuloksia muodostettaessa toimijat voivat hyödyntää Valssilla kerättyä määrällistä aineistoa, päiväkotien keskustelujen pohjalta laadittuja yhteenvedoja sekä muuta organisaatiota koskevaa aineistoa.

Leikin arvioinnin päätteeksi Valssiin oli tallennettu yhteensä 340 suomenkielisen ja 22 ruotsinkielisen päiväkodin arviointiyhteenvedoa sekä 26 toimijan arviointitulosta. Valitsimme näistä tarkempaan tarkasteluun päiväkotien ja toimijoiden kirjaamat toimenpiteet, joilla he aikovat kehittää leikkiä. Analysoimme toimenpiteet laadullisesti ja tunnistimme teemoja, joihin leikin kehittäminen erityisesti painottui. Päiväkodeissa toteutettavista toimenpiteistä tunnistettiin viisi teemaa, joiden avulla leikkiä ja sen edellytyksiä oli päätetty arvioinnin perusteella kehittää. Kehittämisen painopisteet vastasivat usein arviointilomakkeen väittämiä, eli leikille määriteltyjä tavoitteita, jotka määrällisten tulosten mukaan toteutuivat useammin heikosti tai kohtalaisesti.

Arviointiyhteenvedot vaihtelivat suuresti sekä kirjausten yksityiskohtaisuudessa että laajuudessa. Isossa osassa päiväkotien arviointiyhteenvedoista kehittämistoimenpiteet kuvattiin monipuolisesti ja melko konkreettisesti. Jonkin verran oli yhteenvedoja, joissa kehittämiskohteiksi oli kirjattu arviointilomakkeen väittämiä lähes sellaisenaan. Yksittäisissä yhteenvedoissa mainittiin, että kehittämisestä sovitaan myöhemmin, eikä toimenpiteitä oltu näin ollen eritelty. Nämä jätettiin analyysistä ulkopuolelle.

Määrällisesti eniten kehittämistoimenpiteitä kohdennettiin *leikin havainnointiin ja dokumentointiin* sekä leikin edellytysten vahvistamiseen. Tavoitteeksi oli usein asetettu leikin havainnoinnin lisääminen ja yhtenäistäminen. Osalla päiväkodeista oli käytössään omia tai maksullisia havainnointilomakkeita, ja osa suunnitteli omien yhtenäisten lomakkeiden kehittämistä. Jotkut olivat päättäneet toteuttaa vapaamuotoista ja työntekeijälähtöistä havainnointia, jolloin päätös havainnointien toteuttamisen tavoista annettiin lapsiryhmien henkilöstölle. Usein mainittu kehittäminen kohde oli suunnitelmallisen ajan varaaminen havainnoinnille, kuten seuraavasta esimerkistä ilmenee:

Leikin havainnointilomakkeen kehittäminen entistä helpokäyttöisemmäksi. Ryhmissä tiimit varaavat erikseen aikaa havainnoimiselle, ettei se tapahtuisi pelkästään arjen muiden puuhien lomassa. Jokainen tiimi valitsee 1–2 itselleen sopivinta leikin havainnointiin ja dokumentointiin menetelmää ja sopii myös, miten, missä ja milloin niitä käytetään ja toteutetaan. Jokainen tiimi myös valitsee yhden menetelmän, johon panostamalla leikistä kerrotaan entistä enemmän huoltajille.

Leikin kehittämiseen näytti liittyvän oleellisesti havaintojen kirjaamisen tai muun dokumentoinnin lisääminen. Joissakin päiväkodeissa päätettiin ryhtyä dokumentoimaan leikin toteutumista monipuolisemmin, jotta tietoa leikistä ja lasten osallisuudesta voitaisiin välittää esimerkiksi vanhemmille. Muutamissa yhteenvedoissa kehittäminen painopisteenä oli lasten osallisuutta vahvistavan pedagogisen dokumentoinnin lisääminen:

Ryhmissä otetaan aktiiviseen käyttöön ryhmän sähköinen portfolio. Portfolioon jokainen ryhmä tekee vähintään kerran kuussa leikistä dokumentoinnin, johon tulee kuvia leikistä, kuvailu leikistä ja sen suunnittelusta ja etenemisestä, sekä yhdessä lasten kanssa tehty arvio leikin toteutuksesta ja mielekkyydestä.

Dokumentointi: Kirjataan ylös lasten leikkejä ja leikkikavereita. Tehdään sosiogrammit syksyllä tiimeissä. Valokuvataan ja dokumentoidaan leikkikuvia dokumentointi seinille/ sähköiselle alustalle. Talon palaverissa jaetaan ideoita ja vinkkejä, miten kukakin on lisännyt dokumentointia. Palaverissa sovitaan yhteisiä dokumentointi käytäntöjä.

Leikin havainnointia ja dokumentointia liitettiin yhtäältä lasten sosiaalisten suhteiden havainnointiin esimerkiksi sosiogrammien avulla, ja toisaalta leikkiin ja sen edellytysten toteutumiseen. Leikin edellytysten kehittämistoimet liittyivät enimmäkseen lapsiryhmissä tehtävään *suunnitteluun ja arviointiin*, sekä erityisesti *leikkiympäristöihin ja leluihin*. Päivärytmin ja työvuorollisen suunnittelun kehittämällä haluttiin edistää muun muassa mahdollisuuksia pitkäkestoiseen leikkiin eli siihen, ettei leikkejä tarvitsisi esimerkiksi kerätä pois siivouksen tieltä. Joissain yhteenvedoissa leikin suunnitelmallisuutta korostettiin siitä näkökulmasta, että leikin merkityksellisyyttä halutaan kirkastaa, jotta henkilöstö sitoutuisi siihen paremmin. Pienessä osassa yhteenvedoista leikin kehittämiseen yhdistettiin myös kehittämistoimien tarkastelu ja arviointi tiimipalaverien yhteydessä:

Aikaisempaa kehittämissuunnitelmaa työestetään edelleen. Koko talon yhteinen leikkitoiminta ja sen toteutus: yhteinen toimintakulttuuri (dokumentointi, havainnointi, arviointi), johon jokainen sitoutuu. Tiimit tekevät ryhmäkohtaisen suunnitelman leikkitoiminnasta omissa tiimipalaverissaan. Dokumentointia toteutetaan digidokumentoinnin avulla, kasvunkansiot säilytetään toistaiseksi. Toimintaa arvioidaan päivittäin ja viikoittain tiimin kanssa ja kirjataan muistiin kehittämistoimenpiteiden seuranta varten.

Aikuisten tahtotila on ensisijainen lähtökohta pitkäkestoisen leikin mahdollistamiseen. Tärkeää antaa leikkirauha niin lapsille kuin aikuisille. Aikuisen tehtävänä on myös huolehtia leluista ja pitää leikkialueet houkuttelevina (esim. kotileikissä nuket eivät ole uunissa vaan puettuina vaikka sängyissä). Luodaan lasten kanssa leikkimaailmoja (esim. hyllykön tasolle tai laulusaliin), joita ei tarvitse purkaa leikin jälkeen. Eri ryhmien lapset saavat jatkaa kyseistä leikkiä.

Leikkiympäristöt ja -välineet nousi analyyseissa toiseksi yleisimmäksi kehittämisen kohteeksi. Leikkiympäristöjen kehittämiseen liittyivät erilaiset tilalliset ratkaisut, kuten pienryhmissä tapahtuvien leikkien mahdollistaminen, erilaisten leikkialueiden perustaminen sekä tilat, joiden käyttötarkoitusta haluttiin muuttaa tai tilojen käyttöä lisätä. Leikkivälineistön kehittämisen kuvauksissa painottuivat puolestaan lelujen inventointi, leikkivälineistön kierrättäminen ryhmästä toiseen sekä uusien lelujen hankinta. Leikkivälineiden kehittäminen toistui useimmissa yhteenvedoissa, ja päiväkodeissa oli mietitty esimerkiksi kestäviä ratkaisuja lelujen kierrättämiseen ja hyödyntämiseen ryhmien välillä:

Kiinnitetään huomio leikkiympäristöjen viihtyvyyteen, houkuttelevuuteen. Leikkiin kutsuva ympäristö tavoitteena. Kaikki leikkivälineet eivät ole koko ajan esillä. Perustamme päiväkodin oman leikkivälinelainaamon, josta ryhmät voivat lainata suunnitellusti leikkivälineitä, jotka kootaan eri ryhmistä ja hankitaan harkitusti uusia. Rikkinäisten ja huonokuntoisten leikkivälineiden poistaminen.

Neljäntenä kehittämisen painopisteenä tunnistettiin *leikin ohjaaminen* ja erityisesti *aikuisen rooli* siinä. Tavoitteina kuvattiin muun muassa aikuisten sitoutumisen vahvistaminen leikissä, aikuisen aktiivinen rooli leikkiin houkuttelijana sekä leikin kannattelijana. Osa kehittämistoimenpiteistä oli muodostettu tukemaan inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteutumista esimerkiksi niin, että aikuisen vastuulla on varmistaa, että jokainen lapsi pääsee osaksi yhteisiä leikkejä. Joissakin suunnitelmissa viitattiin tuetun leikin vahvistamiseen. Jotkut olivat valinneet kehittämisen painopisteeksi leikin arviointilomakkeen kriteereitä, kuten leikkirauhan varmistamisen leikkiville aikuisille:

Aikuisen aktiivisempi osallistuminen leikkiin (työnjako eli sovitaan kuka voi keskittyä leikkiin ja toiset huolehtivat muista asioista). Leikkirauhan kehittäminen edelleen.

Aikuisen roolin merkitys korostui myös toimenpiteissä kaikille yhteisten ja ohjattujen leikkien lisäämisestä sekä erilaisten leikkiryhmien muodostamisesta. Joissakin yhteenvedoissa kehittämisen painopisteeksi oli asetettu yli ryhmärajojen toteutuvat sisä- ja

Toimintansa arvioinnin lisäksi varhaiskasvatuslaki (2018/540) edellyttää, että varhaiskasvatuksen järjestäjät ja yksityiset palveluntuottajat julkaisevat arvioinnin keskeiset tulokset. Laki on kuitenkin hyvin väljä sen suhteen, miten ja missä laajuudessa tuloksia tulisi julkaista. Valssi-arvioinnin päätteeksi keskeiset tulokset kirjataan järjestelmään. Arviointituloksiin kirjataan tiiviisti arvioinnin keskeiset vaiheet, hyödynnetyt aineistot, keskeiset tulokset ja kehittämissuunnitelma. Toimijoiden tulee huolehtia itse tulostensa viestimisestä ulospäin.

ulkoleikit, joissa tuetaan eri-ikäisten lasten mahdollisuuksia yhteiseen leikkiin. Osa yhteenvedoista sisälsi mainintoja pienryhmätoiminnan vahvistamisesta, jotta lapsilla olisi enemmän tilaa leikkiä. Myös ohjattujen yhteis- ja perinneleikkien määrää aiottiin paikoin lisätä, kuten alla oleva esimerkki kuvaa:

Leikkiviikon lisäksi olemme aloittaneet ulkopedagogiikan ja liikunnan lisäämiseksi ohjatut liikuntahetket aamupäiväulkoilun aikana kerran viikossa. Jokainen ryhmä vuoroviikoin suunnittelee ja vetää 2 kertaa aamupäivän aikana liikuntahetken. Mietimme, voiko ohjattuja leikkejä pitää useammin kuin kerran viikossa. Lisäksi yhteis- sekä perinneleikkejä on koottu mukana kannettaviin leikkivihkoihin eri ikäisille ja eri tilanteisiin, niin ulkoleikkeihin kuin sisäleikkeihin.

Lasten ja huoltajien osallisuuden vahvistaminen oli teema, jota käsiteltiin kehittämistoimenpiteissä vähiten. Lasten osallisuutta kuvattiin usein tavoitelähtöisesti, mutta tarkempia menetelmiä osallisuuden vahvistamiseksi ei eritelty. Joissakin yhteenvedoissa kehittämistoimenpiteeksi oli kirjattu lasten mukaan ottaminen leikkiympäristöjen suunnitteluun tai leikkien ideointiin. Vanhempien osallisuuden vahvistaminen mainittiin vain yksittäisissä yhteenvedoissa. Tällöin painopisteenä oli useimmiten leikistä viestiminen vanhemmille erilaisin dokumentoinnin keinoin.

Otamme lapset mukaan arvioimaan ja kehittämään ryhmän leikkivälineistöä ja oppimisympäristöä. Esimerkiksi voimme järjestää äänestyksiä lasten kanssa. Havainnoimme sitä, mihin leikkivälineiden pariin lapset hakeutuvat.

Otamme leikkitalanteista kuvia ja jaamme niitä vanhemmille. Kuvia myös hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Leikeistä kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tiimissä keskustellaan päivittäin lasten leikkiin liittyvistä asioista ja kaverisuhteista. Ryhmissä on käytössä havainnointivihot ja Vaka-sovelluksen käyttö päivittäin, mutta kokeillaan myös "päivän kulku"-lomakkeen käyttöä. Kirjataan havainnoita vapaasta ja ohjatusta leikistä. Lomaketta voidaan hyödyntää toiminnan arvioinnissa dokumentoinnin lisäksi.

Kokoavasti voidaan todeta, että Valssiin tallennetut päiväkotien arviointiyhteenvedot tarjoavat mielenkiintoisen kuvauksen päiväkotien kehittämistavoitteista. Vertailimme suomen- ja ruotsinkielisissä päiväkodeissa laadittuja kehittämissuunnitelmia ja ne olivat tunnistetuilta teemoiltaan yhtenäisiä. Joitakin pieniä painotuseroja saattoi esiintyä esimerkiksi sen suhteen, mitkä kehittämisteemat toistuivat eniten. Laadullisen aineiston perusteella ei kuitenkaan voida tehdä päätelmiä siitä, että toimintakieli tai erilaiset kieliympäristöt tuottaisivat eroja arvioinnista johdettuun kehittämiseen.

Valssin tueksi kehitetty arviointiprosessi pyrkii vahvistamaan henkilöstön osallisuutta arvioinnissa. Tämä tapahtuu muun muassa siten, että päiväkodin vahvuudet ja kehittämiskohteet tunnistetaan yhdessä arviointitiedon pohjalta. Tavoitteena on varmistaa, että kehittämistoimenpiteet ovat realistisia ja keskittyvät tärkeiksi koettuihin asioihin. Vaikka henkilöstön osallisuutta ei voida suoraan todentaa yhteenvedojen perusteella, kehittämistoimenpiteet näyttävät olevan tiiviisti yhteydessä työn arkeen.

Arvioinnista johdetut kehittämistoimet organisaatitasolla

Yhteensä 26 toimijaa oli tallentanut Valssiin leikkiä koskevat arvioinnin tulokset. Odotetusti toimijoiden arviointituloksiin kirjatut kehittämistoimenpiteet olivat yhteneväisiä päiväkotien yhteenvedoihin kirjattujen toimenpiteiden kanssa. Toimijat olivat hyödyntäneet tulosten muodostamisessa sekä Valssilla tuotettua määrällistä aineistoa, että päiväkotien yhteenvedoja ja kehittämissuunnitelmia.

Leikkiympäristöjen kehittäminen, erityisesti yhdessä lasten kanssa, on edelleen tarpeellista kaikissa päiväkodeissa. Jokainen päiväkoti suunnittelee itse omat toimenpiteensä leikkiympäristöjen kehittämiseksi. Hyviä ideoita ja käytäntöjä jaetaan aktiivisesti toisiin päiväkoteihin esimerkiksi yhteisissä tapahtumissa sekä yhteisen whatsapp-ryhmän kautta.

Valssiin kertyneen itsearviointiaineiston perusteella henkilöstön arviot leikistä ja sen toteutumisesta varhaiskasvatuksessa ovat pääsääntöisesti varsin myönteisiä. Toisaalta arvioissa on eroja, ja henkilöstö on arvioinut leikin tavoitteiden toteutumista myös kriittisesti. Suomen- ja ruotsinkielisten vastaajien välillä ei havaittu systemaattisia tai merkittäviä eroja.

Leikin havainnoinnin ja dokumentoinnin, suunnittelun ja arvioinnin, sekä leikkinympäristöjen ja -välineistön kehittämisen lisäksi osa toimijoista oli kirjannut organisaatiotasoisia kehittämistoimia. Neljäsnes toimijoista oli erikseen maininnut tarjoavansa henkilöstölleen koulutusta kehittämisen tueksi. Kirjaukset koulutuksista olivat kuitenkin väljiä ja sisälsivät lähinnä kirjauksen, että koulutusta tullaan järjestämään. Jonkin verran tuloksiin oli sisällytetty mainintoja koulutuksen vapaaehtoisuudesta tai siitä, että koulutusten tarpeellisuutta pohditaan vielä.

Noin neljäsnes toimijoista tarkensi, että he edellyttivät kehittämistoimien kirjaimista päiväkotien toimintaa ohjaaviin suunnitelmiin. Valtaosaan arviointituloksista oli kirjattu joko suorasti tai epäsuorasti, että päiväkodeilla on sekä vapaus että vastuu kehittämistyön toteuttamisesta. Noin viidesosaa toimijoista oli arviointituloksissaan tehnyt linjauksen resurssien vahvistamisesta tai muunlaisesta rakenteellisesta tuesta päiväkotien kehittämistyöhön.

Yhteenveto

Valssiin kertyneen itsearviointiaineiston perusteella henkilöstön arviot leikistä ja sen toteutumisesta varhaiskasvatuksessa ovat pääsääntöisesti varsin myönteisiä. Toisaalta arvioissa on eroja, ja henkilöstö on arvioinut leikin tavoitteiden toteutumista myös kriittisesti. Joidenkin leikin osa-alueiden arvioitiin toteutuvan lapsiryhmissä enintään kohtalaisesti. Arvioinnin on tarkoitus johtaa kehittämiseen, jolloin pedagogisen toiminnan ja tässä yhteydessä leikin toteutumisen rehellinen tarkastelu on olennaista. Kohtalainen arvio sisältää ajatuksen siitä, että tunnustetaan hyvin toimivat asiat, mutta tunnustetaan myös jotain, jota voisi kehittää. Tämä osoittaa yhtäältä henkilöstön kriittistä arviointi- ja reflektiokykyä, ja toisaalta luottamusta siihen, että itsearviointia voi toteuttaa rehellisesti ilman pelkoa siitä, että matalilla arvioilla olisi seuraamuksia. Luottamus sisältyy keskeisesti kehittävän arvioinnin periaatteisiin.

On tärkeää, että henkilöstöä kannustetaan jatkossakin tarkastelemaan toimintaansa avoimesti.

Jotkut työntekijät voivat olla hyvin harjaantuneita refleктоimaan lapsiryhmänsä toimintaa, ja kykenevät arvioimaan sitä terveen kriittisesti. Oman toiminnan arviointi on kuitenkin haastavaa, ja henkilöstön arviointiosaamisessa voi olla vaihtelua. Osana leikin arviointia henkilöstö on arvioinut avoimen ja osallistavan leikin mahdollisuuksia. Henkilöstö arvioi näiden tavoitteiden toteutuvan pääsääntöisesti hyvin tai erittäin hyvin. Samankaltaisesti kansallisessa arvioinnissa (Harkoma ym., 2025) henkilöstö oli usein vain vähän tai ei lainkaan huolissaan siitä, että heidän ryhmänsä lapset kokisivat yksinäisyyttä tai joutuisivat syrjinnän kohteeksi. On hyvä kuitenkin tiedostaa, että syrjintää, poissulkevaa toimintaa ja syrjintää tuottavia rakenteita on vaikea havaita ja arvioida. Tämän vuoksi on tärkeää, että osana arvioinnin tulosten muodostamista ei keskitytä vain asioihin, joiden on arvioitu toteutuvan heikosti. Monipuolista ja refleктоivaa keskustelua tulisi käydä myös niistä asioista, joiden arvioidaan toteutuvan hyvin. Lisäksi on hyvä muistaa, että itsearviointiin vaikuttavat aina myös rakenteelliset tekijät, jotka voivat hankaloittaa toimintaa tai vaikuttavat vastaajien arvioihin. Arviointikeskusteluissa tulisi suunnata huomiota tekijöihin, joihin henkilöstö voi itse vaikuttaa ja lisäksi siihen, milloin tarvitaan johdon tukea esimerkiksi rakenteiden, resurssien tai osaamisen vahvistamiseksi.

Arviointikeskusteluiden tavoitteena on tuoda esiin erilaisia näkemyksiä kulloinkin arvioitavasta aiheesta ja sen toteutumisesta arjessa. Päiväkodin johtajalla on keskeinen rooli arviointikeskustelun eteenpäin viemisessä ja erityisesti kehittämistoimenpiteiden määrittelyssä sekä kehittämisen mahdollistamisessa (Kuusiholma-Linamäki ym., 2023). Tulevaisuudessa varhaiskasvatustoimijoiden on hyvä varmistaa, että kehittämistoimenpiteet on johdettu konkreettisiksi tavoitteiksi, joiden toteutumista voidaan seurata ja arvioida. Yleisvaikutelma yhteenvetoista oli se, että niissä usein kuvattiin tunnustettuja kehittämisen tarpeita, mutta ei kovinkaan tarkasti sitä, miten kehittämistä aiotaan käytännössä toteuttaa. Valssi-arviointi on kuitenkin vielä monelle toimijalle melko uutta, ja päiväkodin yhteenvetoja laadittiin ensimmäistä kertaa.

Arviointilomakkeisiin kirjatulla kriiteereillä on väistämättä ohjaava vaikutus. Sen vuoksi on tärkeää, että varhaiskasvatuksen lapsiryhmissä ja päiväkodeissa tarkastellaan leikkiä kokonaisvaltaisesti ja lapsinäkökulmaisesti.

Tähän mennessä toteutettujen itsearviointien perusteella matalampia arvioita saaneet leikin osa-alueet liittyvät yhtenäisiin dokumentoinnin ja havainnoinnin tapoihin, lasten osallisuuden varmistamiseen sekä pitkäkestoisen, sitoutuneen leikin mahdollistamiseen. Nämä olivat myös teemoja, joihin sekä päiväkotien että järjestäjien tasolla on kohdennettu eniten kehittämistoimia. Arviot sitoutuneisuudesta ja pitkäkestoisesta leikistä voivat heijastaa päiväkotiarjen kiireellisyyttä: toiminnan organisointiin vaikuttavia tekijöitä on paljon, ja leikkiä joudutaan usein sovittamaan muun toiminnan ehdoilla. Arviointiyhteenvedoissa olikin tunnistettu suunnittelun ja arvioinnin merkitys esimerkiksi sen suhteen, miten leikkejä voisi rakentaa ja säilyttää siivouspalveluista huolimatta, ja löytää uudenlaisia, toimivampia ratkaisuja pitkäkestoisen leikin tukemiseksi.

Huomionarvoista päiväkotien arviointiyhteenvedoissa ja toimijoiden arviointituloksissa oli niiden yhtenäisyys määrällisten vastausten ja väittämien kanssa. Arviointilomake ja sen väittämät näyttävätkin ohjanneen arvioinnin ja siitä johdettujen kehittämistoimien suuntaa. Lomakkeen ja sen tuottaman tiedon tavoitteena on tehdä kehittämisen tarpeet näkyviksi ja toimia pohjana tulosten muodostamiselle. Samaan aikaan on tärkeää tunnistaa myös muita merkityksellisiä asioita, jotka jäävät arviointilomakkeiden kriteerien ulkopuolelle. Varhaiskasvatuksen arkea on tärkeää tarkastella monipuolisesti erilaisilla tavoilla ja menetelmillä.

Lähteet

- Harkoma, S., Marjanen, J., Junntila, N., Sainio, M., Stoor-Grenner, M. & Tiihonen, M. (2024). Arviointi kiusaamisen vastaisesta toiminnasta sekä lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 27:2024.
- Harkoma, S., Sarkkinen, T. & Vlasov, J. (2023). Valssi-käsikirja. Tietoa varhaiskasvatuksen laadun- arviointijärjestelmästä Valssista ja sen hyödyntämisestä arvioinnissa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Päivittyvä asiakirja.
- Kuusiholma-Linnamäki, J., Sarkkinen, T., Vlasov, J., Fonsén, E., Heikkinen, S., Hjelt, H., Lahtinen, J., Lohi, N., Mäkelä, M., Siippainen, A. (2023). Päiväkodin johtajan työ: Johtamiskokonaisuudet, varajohtamisen rakenteet ja johtajan työhön kohdistuvat odotukset. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 29:2023.
- Opetushallitus (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022>
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>
- Vlasov, J., Salminen, J., Repo, L., Karila, K., Kinnunen, S., Mattila, V., Nukarinen, T., Parrila, S. & Sulonen, H. (2018). Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 24:2018.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

PL 380 (Hakaniemenranta 6)
00531 Helsinki

+358 29 533 5500

Nationella centret för utbildningsutvärdering

PB 380 (Hagnäskajen 6)
00531 Helsingfors

kirjaamo@karvi.fi

Finnish Education Evaluation Centre

P.O. Box 380 (Hakaniemenranta 6)
FI-00531 HELSINKI

karvi.fi